

III. KRIMINOLOGIJA IR KRIMINALISTIKA

KRIMINALISTINĖS NUSIKALTIMŲ CHARAKTERISTIKOS SAMPRATA

Prof. habil. dr. Samuelis Kuklianskis

Doktorantė Snieguolė Matulienė

Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas, Kriminalistikos katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 45 28
Elektroninis paštas sniega@centras.lt

Pateikta 2002 m. gegužės 13 d.

Parengta spausdinti 2002 m. spalio 16 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedros vedėjas
dr. Alvydas Barkauskas ir šio fakulteto Kriminalistikos katedros docentas dr. Ryšardas Burda*

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjama kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos sampratos problematika. Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika yra tarpusavyje susijusių elementų ir savybių visuma (sistema).

Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika – tai ne tik teorinė–mokslinė sistema, lemianti kriminalistikos mokslo plėtrą, bet ir veiksmingas instrumentarijus, sėkmingai taikomas nusikaltimų tyrimo praktikoje.

Šiame straipsnyje kriminalistinė nusikaltimų charakteristika yra siejama su baudžiamosios teisės nusikaltimo sudėtimi.

Nusikalstamumas sparčiai didėja, keičiasi jo struktūra, daromi vis sunkesni, gerai iš anksto parengti bei nublėpti nusikaltimai. Nusikaltimų pasaulyje vis labiau įsitvirtina nusikalstami susivienijimai ir organizuotos grupės. Susidariusi kriminogeninė padėtis verčia ne tik tobulinti nusikalstamumo kontrolės mechanizmą, bet ir ieškoti naujų metodų bei priemonių nusikaltimų tyrimui tobulinti.

Dar nepanaudotos visos galimybės kriminalistikos įtakai didinti. Viena iš tokių iki galo neištirtų problemų yra kriminalistinė nusikaltimų charakteristika. Teorijoje nevienodai suprantama kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos samprata, dar nenusistovėjo šios charakteristikos struktūra, jos vieta ir reikšmė kriminalistikos mokslui ir nusikaltimų tyrimo praktikai. Išvardytos aplinkybės verčia mokslininkus nuolat grįžti prie šios temos.

Teorinis kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos neužbaigtumas neatskleidžia jos praktinių galimybių. Manome, kad temą reikėtų pradėti nagrinėti nuo jos pagrindų, t. y. nuo kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos sampratos.

„Rytų Europos kriminalistikoje jau senokai susiformavo nuostata, kad kriminalistinė nusikaltimų charakteristika yra struktūrinis bet kokios nusikaltimų rūšies tyrimo metodikos elementas ir šios nuostatos nuosekliai laikomasi rengiant metodines rekomendacijas“ [1, p. 23]. Vakarų Europos šalyse, pavyzdžiui, Vokietijoje, šią funkciją atlieka kriminologija [2, p.

557–560; 3, p. 14–15]. Daugiausia apie kriminalistinę nusikaltimų charakteristiką yra diskutavę šios koncepcijos pradininkai – Rusijos kriminalistai.

Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos sampratą pradėsime nagrinėti ne nuo sąvokos, kuri paprastai išvedama atskleidžiant semantinę prasmę (nors tai padaryti taip pat reikia), formulavimo, o nuo reiškinių esmės atkleidimo.

Nusikaltimų charakteristikos sampratą suformuluoti iš semantinės reikšmės lengviau nei šią sąvoką suformuluoti išnagrinėjus patį reiškinį.

Kriminalistinę nusikaltimų charakteristiką galima būtų suprasti kaip nusikaltimą apibūdinančių kriminalistiškai svarių (svarbių, turinčių išskirtinę reikšmę) savybių visumą¹. Panaši arba artima kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos sąvoka išdėstyta ir literatūroje².

Tačiau akivaizdu, kad tokios ir panašios nusikaltimų kriminalistinę charakteristiką apibūdinančios sąvokos yra formalios ir neatskleidžia reiškinių esmės.

Nagrinėjant kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos esmę vien kriminalistikos mokslo žinių neužtenka, būtinos baudžiamosios teisės, ypač apie nusikaltimų sudėtį ir jos elementus [4, p. 32–187; 5, p. 144–216], kriminologijos, ypač apie vidinį nusikalstamos veiklos sąlygotumą [6, p. 45–54, p. 90–95; 7, p. 157–162; 8; 9], teismo psichologijos ir psichiatrijos, ypač apie žmogaus veiksmų motyvaciją [10], taip pat logikos bei modeliavimo teorijos žinios (o ne citatos).

Manome, kad kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos pamatu turi tapti nusikaltimo sudėtis. Nusikaltimo sudėtis, kaip baudžiamosios atsakomybės pagrindas, tampa nusikaltimo tyrimo objektu ir tikslu. Konkrečiu atveju visuomet sprendžiamas klausimas, ar įvykyje yra nusikaltimo sudėtis. Jeigu nusikaltimo sudėties požymiai įžvelgiami, tai visas įrodinėjimo procesas yra nukreiptas įrodyti nusikaltimo sudėtį arba ją paneigti. Taigi ir kriminalistinė nusikaltimų charakteristika, kaip kriminalistinė kategorija, visų pirma turi būti panaudota nusikaltimo sudėčiai nustatyti (įrodyti arba paneigti jos buvimą).

Tačiau nurodyti, kad kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos pamatas, išėities pozicija glūdi nusikaltimo sudėtyje, neužtenka. Itin svarbu atskleisti konkretų nusikaltimo sudėties ir kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos sąlytį, kas kriminalistikos aspektu apibūdina nusikaltimo sudėtį arba kokios apibendrintos nusikaltimo sudėties charakteristikos išryškėja tiriant nusikaltimus, t. y. iš baudžiamosios teisės abstrakcijos nusikaltimo sudėtį transformuoti į praktinę nusikaltimo tyrimo plotmę.

Kaip žinoma, nusikaltimo sudėtį sudaro keturi elementai: nusikaltimo subjektas, nusikaltimo objektas, subjektyvioji nusikaltimo pusė, objektyvioji nusikaltimo pusė [1, p. 36]. Mums reikia spręsti, kaip šie elementai virsta kriminalistiškai reikšmingomis ypatybėmis. Manome, kad minėtus elementus kriminalistikos tikslais reikėtų transformuoti į tokius kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementus:

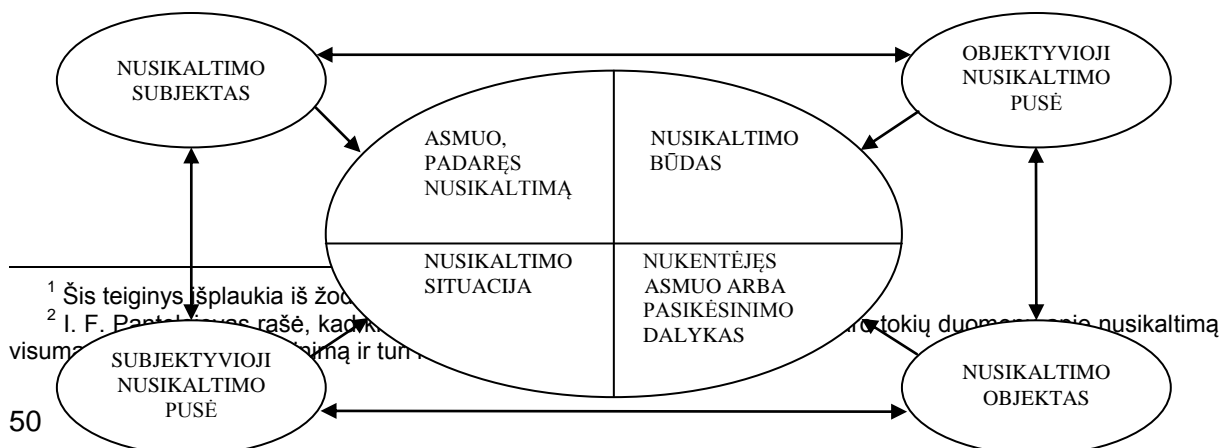
nusikaltimo subjektą → į asmenį, padariusį pavojingą veiką;

subjektyviąją nusikaltimo pusę → į nusikaltimo situaciją;

nusikaltimo objektą → į pasikėsینimo dalyką, nukentėjusįjį nuo nusikaltimo;

objektyviąją nusikaltimo pusę → į nusikaltimo būdą (žr. 1 schemą).

1 schema. **Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos ir nusikaltimo sudėties elementų santykių struktūra**



Čia būtų tikslinga panagrinėti mokslininkų kriminalistų naujausią požiūrį į kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementus.

I. F. Gerasimovas išskiria šiuos kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos struktūros elementus: nusikalstamos veikos paplitimą, nusikaltimų išaiškinimo ypatybes, tipinius nusikaltimo įvykio ir aplinkos bruožus, pėdsakų susidarymo mechanizmą, nusikaltimo padarymo būdą, kaltinamojo asmenybę ir jo elgesio ypatybes, nukentėjusį apibūdinančius duomenis [13, p. 330–332]. Taigi I. F. Gerasimovas išskiria 7 elementus, tuo tarpu pagal V. A. Obrazcovą kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos struktūrą sudaro 5 elementai: asmenys, padarę nusikaltimus, nusikaltimo tikslai ir motyvai, nusikaltimo objektas (dalykas), priemonės nusikalstamam rezultatui pasiekti, nusikaltimo mechanizmas ir jo padariniai [14, p. 39].

Vis dėlto mes linkę laikytis anksčiau išdėstytos struktūros.

Pradėdami nagrinėti pateiktų struktūrų skirtumus visų pirma išvardinkime tai, kas jas sieja. O visas jas sieja šie struktūriniai elementai: asmenys, padarę nusikaltimus, nusikaltimo objektas bei nukentėjęs asmuo arba pasikėsینimo dalykas.

R. S. Belkino kaip ir V. A. Obrazcovo darbuose, kuriuose kalbama apie kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos ryšį su baudžiamosios teisės nusikaltimo sudėtimi, galima surasti nuorodų į subjektyviąją nusikaltimo pusę. Pagal R. S. Belkino teoriją nusikaltimo subjektyviąją pusę atspindi nusikaltimo situacija, o V. A. Obrazcovas iš subjektyviosios nusikaltimo pusės paima nusikaltimo motyvus ir tikslus. Tiek R. S. Belkinas [15, p. 688], tiek I. F. Gerasimovas [13, p. 330–332] į kriminalistinę nusikaltimų charakteristiką įtraukia ir nusikaltimo būdą, kurio, deja, savo darbuose V. A. Obrazcovas nepabrėžia [14, p. 39].

Pažymėtina, kad noras nusikaltimo mechanizmą (pėdsakų susidarymo mechanizmą) įtraukti, kaip teigia V. A. Obrazcovas ir I. F. Gerasimovas, į kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos struktūrą nėra pagrįstas. Čia kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos tikslas sutapatinamas su jos struktūros elementu. Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos tikslas (funkcinė jo paskirtis) – būtent per savo struktūrą atskleisti nusikaltimo padarymo mechanizmą. Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementų visuma turi padėti atskleisti nusikaltimo padarymo mechanizmą, kartu ir pėdsakų susidarymo mechanizmą. Tą patį galima pasakyti apie nusikaltimų išaiškinimo ypatybes, kurias galima nustatyti tiriant nusikaltimo padarymo mechanizmą. Kaip matysime nagrinėdami nusikaltimo padarymo būdą, vienas iš objektyvių jį lemiančių veiksnių (aplinkybių) yra nusikaltimo įrankiai bei priemonės. Nuo to, kokie įrankiai pasirenkami darant nusikaltimą (arba nuo to, kokiais įrankiais disponuoja nusikaltėlis), priklauso ir konkretūs, tipiniai nusikaltimo būdai. Taigi čia sąlygas norima sutapatinti su pačiu reiškiniu, kaip tai daro V. A. Obrazcovas ir I. F. Gerasimovas, o tai nepagrįsta.

Tipinius įvykiui ir jo aplinkai bruožus apibūdina du kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementai – nusikaltimo būdas ir nusikaltimo situacija. Plačiau tai bus aptarta nagrinėjant šiuos kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementus.

Vargu ar galima sutikti su tokiu I. F. Gerasimovo pateiktu dar vienu kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementu kaip nusikaltimų paplitimas. Šiame straipsnyje nagrinėjame ne kriminologinę, o kriminalistinę nusikaltimų charakteristiką ir jos elementus. Nusikaltimų paplitimas gali būti kriminologinės nusikaltimų charakteristikos struktūros elementas.

Tačiau pažymėtina, kad ne taip svarbu, kiek nusikaltimo sudėties elementų transformuojasi kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos naudai, o koks tų elementų pobūdis (turinys) ir ar tikrai išskirti elementai susiję su savo pagrindine baze – nusikaltimų sudėtimi.

Pavyzdžiui, I. F. Gerasimovo pateikiamoje struktūroje už nusikaltimo sudėties ribų aiškiai atsidūrė nusikaltimo paplitimas, įvykio aplinkos bruožai, nusikaltimo aiškinimo aplinkybės, pėdsakų susidarymo mechanizmas [13, p. 330–332]. Autorius, pateikdamas kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos turinį, bando aprėpti bene visą kriminalistiką. Tačiau ar tai pateisinama? Be to, ar taip pasirinkti kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementai gali sudaryti visumą, t. y. sistemą?

Todėl reikia pabrėžti, kad į kriminalistinę nusikaltimo charakteristiką, mūsų nuomone, negali būti įtrauktos jai nebūdingos savybės. Antra vertus, nagrinėjant kriminalistinę nusikaltimų charakteristiką būtina atskleisti tas savybes, kurios padeda (lemia) nusikaltimo sudėties ištyrimą.

Grįžkime prie I. F. Gerasimovo suformuluotų kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementų. I. F. Gerasimovas į kriminalistinę nusikaltimo charakteristiką įtraukia pėdsakų susidarymo mechanizmą bei nusikaltimo padarymo būdą. Nusikaltimo padarymo būdas yra susijęs su nusikaltimo sudėtimi (objektyvioji pusė), o pėdsakų susidarymas – ne. Tačiau nusikaltimo būdas, t. y. nusikalstamų veikų sistema, per veikos sąlytį su nusikaltimo objektu lemia būtinybę nustatyti pėdsakus ir jų susidarymo mechanizmą.

Atsižvelgdami į nusikaltimo sudėties ribas bei nusikaltimo tyrimo poreikius turime nustatyti, kokios savybės būdingos kriminalistinei nusikaltimo charakteristikai.

Atrodo, kad atsižvelgiant į mūsų suformuluotus kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos savybių išskyrimo reikalavimus galima atsakyti į šiuos klausimus:

- Kas (padarė nusikaltimą)?
- Kaip (nusikaltimas padarytas – nusikaltimo padarymo mechanizmas)?
- Kodėl (nusikaltimo padarymo motyvai, tiesioginis pretekstas)?¹

Kitos įrodinėtinos aplinkybės nustatomos atsakius į anksčiau nurodytus klausimus.

Iš padaryto nusikaltimo požymių (kuo jų daugiau, tuo tiksliau ir išsamiau) galime sužinoti, koks tai nusikaltimas, ir jį identifikuoti. „O tai galime padaryti tik remdamiesi tam tikros nusikaltimų rūšies tyrimo mokslo apibendrintais rezultatais – kriminalistine charakteristika“ [16, p. 125].

Kaip jau minėta, kriminalistinė nusikaltimo charakteristika yra tam tikrų savybių visuma. Šią visumą įmanoma išsiaiškinti tik nagrinėjant kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos struktūrinius elementus. Todėl per elementus bus atskleidžiamos savybės, kurios ir sudaro kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos turinį².

1. Asmuo, padaręs nusikaltimą. Pradėsime nuo nusikaltimo „autoriaus“ – žmogaus. Nusikaltimo sudėties subjektas, kaip jau minėta, transformuojamas į asmenį, padariusį nusikalstamą veiką³. Nusikaltimo subjektas yra siauresnė sąvoka nei asmuo, padaręs nusikalstamą veiką. Nusikaltimo subjektas – tai fizinis (o dabar jau ir juridinis) [17, p. 20], pakaltinamas, sulaukęs atitinkamo amžiaus asmuo. Įtariamajam, nusikaltimo kriminalistinės charakteristikos elementui, baudžiamosios teisės apribojimai, taikomi nusikaltimo subjektui, negalioja. Kriminalistiniu požiūriu nusikaltimo ištyrimui svarbu, kas tas asmuo, padaręs nusikalstamą veiką. Nusikaltimo išaiškinimo etape visai nesvarbu, ar tas asmuo yra pakaltinamas ir ar sulaukė įstatymo nustatyto amžiaus, nuo kurio žmogus traukiamas baudžiamajon atsakomybėn. Svarbu visų pirma nustatyti asmenį. Tolesnio nusikaltimo tyrimo metu sprendžiamos ir baudžiamajai teisei būtinos asmens, padariusio nusikalstamas veikas, ypatybės – pakaltinamumas, asmens amžius, išskirtiniais atvejais ir teistumas.

Kokios žmogui būdingos savybės gali atskleisti kriminalistinį jo pobūdį? Pažymėtina, kad kriminologija jau seniai nagrinėja nusikaltėlio asmenybę ir šia tema yra sukaupusi gana

¹ Yra ir kita, dar nuo romėnų laikų, septinnarė nusikaltimų aiškinimo formulė „7–K“: Kas? Ką? Kur? Kada? Kaip? Kodėl? Kam padedant? (*quis, quid, quod, quando, quomodo, auxiliis*).

² Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementai straipsnyje bus nagrinėjami tiek, kiek reikia atskleisti kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos sampratą.

³ Trumpumo dėlei asmenį, padariusį nusikalstamą veiką, plačiąja prasme toliau vadinsime įtariamoju.

daug medžiagos [6, p. 61–101; 7, p. 117–135; 18; 19; 20]. Tačiau kriminologija į nusikaltėlių žiūri kitokiu aspektu – socialiniu. Kriminologija stengiasi išsiaiškinti, kodėl žmogus nusikalsta. Kriminalistai galėtų pasinaudoti kriminologiniais asmens tyrimais, bet ne tiesmukai, o pritaikę kriminologijos žinias apie nusikaltėlių savo reikmėms.

Kriminalistikai, nagrinėjančiai įtariamojo asmenybę, svarbu atsižvelgiant į jo fizines, dvasines ir kitas savybes atskleisti žmogaus sugebėjimą padaryti nusikaltimą. Čia būtina pabrėžti, kad kriminalistikoje tokie arba panašūs tyrimai nebuvo atliekami. Mes taip pat negalėsime viename straipsnyje, skirtame nusikaltimo kriminalistinei charakteristikos sampratai, išnagrinėti problemos – stengsimės pagal galimybes nurodyti kelis šios problemos sprendimo būdus.

Apskritai visos žmogaus savybės vienaip ar kitaip (tiesiogiai arba netiesiogiai) yra susijusios su jo daromu nusikaltimu. Tačiau mums svarbu išskirti dominantus. Iš jų reikėtų paminėti fizinę žmogaus jėgą, gabumus, gyvenimo patirtį, taip pat patirtį kurioje nors veikloje (ypač nusikalstamoje), išsilavinimą, specialybę ir kt. Sugebėjimas padaryti atskirų rūšių nusikaltimus (kyšininkauti, grobti visuomeninį turtą ir pan.) siejamas su užimamomis pareigomis. Atskirų nusikaltimų padarymui reikšmės turi įtariamojo amžius. Antai, nors įstatymas nenumato kyšininko amžiaus ribų, tačiau aišku, kad tai iš esmės suaugusiųjų daromas nusikaltimas (specialus subjektas). Svarbu, kad kyšį gauti gali tik pareigūnas arba jam prilygstantis valstybės tarnautojas, o būti jais galima tik sulaukus atitinkamo amžiaus. Amžius turi reikšmės ir nusikaltimo pobūdžiui, pavyzdžiui, išskiriami nepilnamečių nusikaltimai. Tas pats pasakytina ir apie nusikaltėlio lytį. Yra vadinamieji moteriški nusikaltimai ir kt.

Nagrinėjant žmogaus sugebėjimą daryti nusikaltimus labai svarbu atsižvelgti į žmogaus psichiką, kuri reguliuoja jo elgesį, taigi ir nusikalstamą elgesį¹.

Kad būtų tenkinami kriminalistikos poreikiai, būtina visapusiškai ištirti žmogaus savybes, apibūdinančias jo sugebėjimus daryti nusikaltimą, sudaryti jų sąrašą bei jį pagrįsti².

Svarstant koreliacinius, vidinius asmenų, padariusių nusikalstamą veiką, ir kitų mūsų išskirtų kriminalistinės charakteristikos elementų ryšius, pastebėtas nemenkas tarpusavio priklausomumo dėsningumas.

Žinomas glaudus tarpusavio ryšys tarp amžiaus (net jo tarpsnių) ir nusikaltimo pobūdžio – pasikėsinimo objekto vertės (dydžio, svarbumo), nusikaltimo būdo (veiksmų, skirtų pasirengti, padaryti ir nusišalinti nusikaltimą, kompleksu), pobūdžio ir sudėtingumo, taip pat ryšys tarp lyties ir nusikaltimo būdo bei nusikaltimo pobūdžio. Moterys daugiau linkusios daryti intelektualius nusikaltimus nei nusikaltimus, kuriems padaryti reikia jėgos. Net išskiriami moteriški nužudymo įrankiai (virtuvinis peilis, lygintuvas ir kt.).

Nusikaltimų būdų sudėtingumas tiesiogiai priklauso nuo įtariamojo gabumų, išsilavinimo, patirties daryti tokius nusikaltimus ir t. t. Smurtiniai nusikaltimai glaudžiai siejami su fizine nusikaltėlio jėga; nusikaltimai ekonomikai, atvirksčiai, yra glaudžiai susiję su nusikaltėlio specialybe, užimamomis pareigomis ir, žinoma, su protu.

Kriminalistiškai svarbu atkreipti dėmesį į žmogaus savybes bei jų visumą ir galimus derinius siekiant nustatyti žmogaus sugebėjimą daryti nusikaltimus apskritai ir atskirų rūšių nusikaltimus atskirai. Reikėtų sudaryti žmonių tipologiją pagal sugebėjimą daryti nusikaltimus, nurodyti tarpusavio ryšius su kitais kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementais.

2. Nusikaltimo situacija. Dabar apžvelgsime kitą kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementą – nusikaltimo situaciją, kuri transformuojama iš nusikaltimo sudėties subjektyviosios pusės. Nagrinėdami šį kriminalistinės nusikaltimo charakteristikos elementą susiduriame su papildomu uždaviniu – paaiškinti pačią situacijos ir kartu nusikaltimo situacijos sąvoką.

Literatūroje situacija dažniausiai suprantama kaip aplinkybių visuma ir kaip padėtis [21, p. 32]. Norint suprasti nusikaltimo situacijos sąvoką, svarbu nustatyti, ką reiškia žodis

¹ Apie psichiką, kaip žmogaus elgesio reguliatorių, rašoma psichologinėje, teismo psichologinėje literatūroje [10, p. 57–63].

² Vienas iš šio straipsnio autorių mokslinių interesų yra kriminalistinė tyčinių nužudymų charakteristika. Jis yra pasiryžęs sudaryti tokį tyčinių nužudymų sąrašą.

„aplinkybės”. Aplinkybės, kaip nurodyta literatūroje, – tai įvairūs reiškiniai, taip pat ir santykiai [22, p. 699; 23, p. 348]. Pritaikius žodžio „situacija” reikšmę nusikaltimo situacijai apibūdinti galima būtų teigti, kad nusikaltimo situacijai, kuri yra transformuojama iš subjektyviosios nusikaltimo pusės, apibūdinti labiau tinka santykio aspektas. Šis aspektas tiesiog išplaukia iš nusikaltimo subjektyviosios pusės sąvokos kaip vidinis žmogaus psichikos ir jo veiksmų padarinių santykis. Čia reikėtų nuspręsti, kas tą santykį gali materializuoti realiame gyvenime. Atrodo, kad tą materializaciją gali adekvačiai pavaizduoti žmonių, įtrauktų į nusikaltimo erdvę, tarpusavio santykiai, žmonių santykiai nusikalstamos veikos bei nusikaltimo padarinių atžvilgiu, be to, nusikaltėlio ir nukentėjusiojo, nusikaltėlių, nusikalstamos grupės, gaujos, susivienijimo vidiniai santykiai, taip pat žmonių ir pasikėsینimo objekto, žmonių ir nusikaltimo įrankių santykiai ir pan. Nusikaltimo tyrimo reikmėms svarbu atskleisti santykius ne tik nusikaltimo metu, bet ir prieš nusikaltimą, ir po jo. Taigi galima būtų suformuluoti ir nusikaltimo situacijos sąvoką. Nusikaltimo situacija – tai į nusikaltimą įtrauktų asmenų santykių įvairovės visuma prieš nusikalstamą veiką, ją darant ir padarius nusikalstamą veiką. Anksčiau nurodyti santykiai gali atskleisti valinius nusikaltėlio priešastinius ryšius su nusikaltimu, taip pat gali apibūdinti nusikaltėlio kaltę, jos formas, nusikaltimo motyvus, tiesiogines priežastis ir pan.

Nusikaltimo aplinka tik apibūdina nusikaltimo situaciją, ją materializuoja. Todėl nedera situaciją sutapatinti su aplinka, kuri ją apibūdina. Taigi negalima sutikti, pavyzdžiui, su V. I. Kulikovo [24, p. 16] nusikaltimo situacijos apibrėžimu: „Nusikaltimo situacija – tai sistema įvairaus pobūdžio tarpusavyje sąveikaujančių objektų, reiškinių ir procesų, apibūdinančių vietas ir laiko sąlygas, daiktines, gamtines, klimatinės, gamybines ir buitines bei kitas supančios aplinkos sąlygas, netiesioginių nusikaltimo dalyvių elgesio ypatumus, psichologinius jų ryšius ir kitas objektyvios realybės aplinkybes, susiklosčiusias (nepriklausomai nuo dalyvių valios arba jų valia) nusikaltimo padarymo momentu ir veikiančias jo padarymo būdą, mechanizmą bei pasireiškiančias įvairaus pobūdžio pėdsakuose, kurie padeda suvokti šios sistemos ir nusikaltimo turinio ypatumus”. Kitaip tariant, nusikaltimų situaciją pagal V. I. Kulikovą būtų galima apibūdinti kaip nusikaltimo aplinką (objektyvią pusę) ir aplinkybes (subjektyvią pusę, kuri priklauso nuo žmonių). Taigi čia suplakti du nusikaltimo sudėties ir du kriminalistinės nusikaltimo charakteristikos elementai. Negana to, čia randame savybių, kurių negalima priskirti nei objektyviajai, nei subjektyviajai nusikaltimo pusei (gamtinės klimatinės, gamybinės, buitinės ir kitos aplinkos sąlygos). Kai kurie vienarūšiai reiškiniai atskiriami vienas nuo kito (nusikaltimo būdas ir nusikaltimo mechanizmas). Čia taip pat, mūsų nuomone, suprantama situacija su jos aplinka.

Nusikaltimo situacijos sąsaja su kitais nusikaltimo charakteristikos elementais yra labai plati ir reikšminga. Nusikaltimo motyvas lemia ne tik veiklą, bet ir nusikaltimo pasikėsینimo objektą, dalyką. Nuo motyvų aiškumo priklauso ir nusikalstamos veiklos mastas, intensyvumas, kartu ir padarinių mastas.

Motyvų pobūdis yra nevienodas įvairių nusikaltimo rūšių atžvilgiu. Smurtiniuose nusikaltimuose asmeniui vyrauja asmeniniai motyvai: kerštas, pavydas, meilė, atpildas ir kt. Vis dažniau šiuo metu kartu su nurodytais smurtinių nusikaltimų asmeniui motyvais reiškiiasi turtiniai motyvai – noras pasipelnyti, užvaldyti svetimą turtą ir kt. Nusikaltimuose ekonomikai daugiau susiduriama su pasipelnymo motyvais.

Praktikoje kyla klausimas: kaip atpažinti tikro nusikaltimo atvejais susidariusį situacijos pobūdį. Situaciją apibūdina nusikaltimo būklė (padėtis), aplinka, jos išdėstymas. Dažnai apie situaciją galima spręsti iš veiksmų, kurių buvo imtasi nusikaltimui padaryti, pobūdžio.

Nusikaltimo įvykis (visų fazių), jo parengimas ir pėdsakų slėpimas iš karto po padaryto nusikaltimo vyksta konkrečiomis vietos – daiktinės aplinkos, laiko, apšvietimo ir pan. – sąlygomis. Nurodytos sąlygos skirtingai pasireiškia ir veikia nusikaltimą, jos susidaro arba jo dalyvių valia, arba nepriklausomai nuo jos ir dažniausiai apibūdina tam tikrą išorinę aplinką bei kai kuriuos kitus objektyvios tikrovės veiksnius. Tam tikros aplinkos elementai ir kiti veiksniai palieka išorėje įvairaus pobūdžio pėdsakus, kurie gali būti atskleisti atliekant tyrimą, kriminalistinę nusikaltimo analizę. Tokios informacijos tyrimas padeda surinkti esminę kriminalistinę informaciją apie kriminalistinę situaciją, kuri susidarė prieš įvykį, įvykio metu ir

po jo. Susiklosčius tam tikrai nusikaltimo situacijai galima nustatyti, kas įvyko prieš nusikaltimą, koks buvo jo turinys ir vėlesnių pakeitimų pobūdis. Labai dažnai galima pasakyti, kas tiriamo įvykio situacijoje buvo specialiai paruošta nusikaltėlio, o kas nuo jo nepriklausė, kaip apskritai susiklosčiusi padėtis buvo panaudota nusikaltimo tikslams: kas šioje situacijoje padėjo arba trukdė rengti ir vykdyti nusikaltimą bei slėpti pėdsakus. Nusikaltimo tyrėjas turi atsakyti ir į tokius klausimus: kokie netipiniai, neįprasti veiksniai pasireiškė susiklosčiusioje situacijoje ir kokią įtaką jie turėjo nusikaltimui, kas galėjo sukurti arba panaudoti objektyviai susiklosčiusią situaciją nusikaltimui padaryti ir kt.

Pavyzdžiui, nusikaltimų tyrimo praktikoje žinomos „meilės situacijos“. Jos būdingos nužudymų ir išžagininimų atvejais. Iš tokios situacijos galima spręsti apie nusikaltėlio ir jo aukos santykius nusikaltimo metu ir po nusikaltimo (kartais ir prieš nusikaltimą). Nusikaltimų tyrimo praktikoje žinomos ir „buitinės situacijos“, leidžiančios spręsti apie į buitinius nusikaltimus įtrauktų asmenų buitinius santykius.

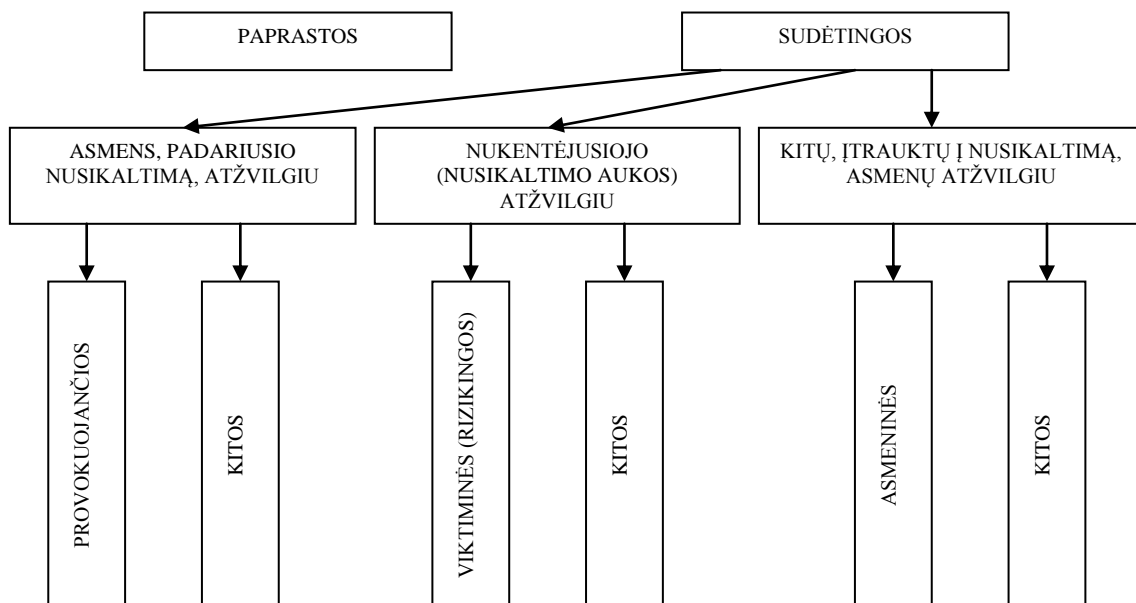
Jeigu rastas lavonas su kirstinėmis žaizdomis galvoje, yra pagrindas teigti, kad tai buvo tyčinis nužudymas. Niekam nekils abejonių, kad suklastojus dokumentus buvo paimti pinigai iš banko (kitos įstaigos kasos), kad čia tikriausiai sukčiavimas. Gyvenime tų situacijų yra daug ir nors jos kartais kartojasi, visuomet yra individualios – kiek nusikaltimų, tiek ir individualių situacijų. Situacijas galima tipologizuoti.

Nusikaltimo situacijų klasifikacija dar laukia kriminalistų mokslininkų tyrimo. Tačiau jau ir esant dabartiniam tyrimo lygiui nusikaltimo situacijas, mūsų manymu, būtų galima suskirstyti įvairiais pagrindais (žr. 2 schemą).

Pagal sudėtingumą situacijas santykinai galima suskirstyti į paprastas (primityvias) ir sudėtingas. Tačiau čia pat reikėtų pabrėžti, kad gyvenimiškai beveik visos nusikaltimo situacijos būna nepaprastos, bent jau nevienareikšmės. Todėl situacijų skirstymas pagal sudėtingumą yra santykinis, o jų pavadinimas (paprastos, primityvios) yra sąlyginis.

Paprastos (primityvios) situacijos kriminalistiniu požiūriu nekelia itin didelių problemų. Jos dažniausiai būna santykinai aiškios. Aiškūs neretai būna ir nusikaltimų motyvai. Kaip paprastos nusikaltimo situacijos pavyzdį galima nurodyti labai dažnai praktikoje pas mus pasitaikančią situaciją, kai girtas vyras, neadekvačiai reaguodamas į žmonos pastabas, čia pat parankiniais įrankiais nužudo (sužaloja) žmoną ir pats apie tai praneša policijai.

2 schema. Nusikaltimų situacijos



Sudėtingos situacijos būna gana painios, kriminalistiniu požiūriu nevienareikšmės. Tokias situacijas galima apibūdinti provokuojančiu arba rizikingu aukos elgesiu, ilgai trunkančiais (iki nusikaltimo) nenormaliais nusikaltimo dalyvių santykiais, sukeliančiais kerštą, pavydą, nenormaliais darbo (verslo) santykiais, išskirtiniais turtinio pobūdžio santykiais (skolos negrąžinimu, noru atsikratyti skolininko) ir t. t.

Sudėtingas situacijas, kurios dažnai būna nevienareikšmės, galima suskirstyti pagal nusikaltimo situacijos dalyvius (įtrauktus į nusikaltimą asmenis). Čia, matyt, būtų galima išskirti sudėtingas situacijas, į kurias pateko žmogus, padaręs nusikaltimą, ir sudėtingas situacijas, kuriose nuo nusikaltimo yra nukentėjęs žmogus. Toks sudėtingų situacijų skirstymas yra reikšmingas kriminalistiniu požiūriu, nes gali paaiškinti nevienodą ir nevienareikšmį į nusikaltimą įtrauktų žmonių elgesį visuose nusikaltimo proceso etapuose.

Nurodytas sudėtingas nusikaltimo situacijas galima suskirstyti pagal situacijos pobūdį. Šia prasme galima išskirti provokuojančias situacijas, viktimologines (rizikingas) situacijas ir asmeninio, svetimo (neutralaus) pobūdžio situacijas.

Provokuojančios situacijos asmens, padariusio nusikaltimą, atžvilgiu yra priešingybė viktiminei (rizikingai) situacijai nukentėjusiojo atžvilgiu. Pavyzdžiui, dažnai išžaginimą išprovokuoja moters elgesys, kuris pačiai moteriai (nukentėjusiajai) yra rizikingas – viktimologinis.

Situacijas dar galima skirstyti pagal nusikaltimo padarymo vietą, laiką, nusikaltimo dalyvių skaičių, pagal nusikaltimo pobūdį (smurtinės, prieš asmenį ir pan.). Bet tai tolesnis tyrimo ir publikacijų dalykas.

Kriminalistinė tiriama nusikaltimo esmė paprastai pradedama aiškinti būtent nuo situacijos, kurioje jis buvo padarytas, suvokimo ir tyrimo. Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementai neegzistuoja už konkrečios aplinkos ribų ir pasireiškia būtent joje. Bet koku atveju jie patiria šios situacijos poveikį, galintį turėti esminę įtaką formuojant, plėtojant, o kartais ir transformuojant atskirų nusikaltimų kriminalistines savybes. Tam tikra aplinka, apibūdinanti situaciją, gali palengvinti arba pasunkinti nusikaltimo padarymą atitinkamu būdu, labai dažnai aplinka determinuoja nusikaltimo būdo pritaikymą prie „savęs“. Be to, ji dažnai turi esminį poveikį nusikaltimo padarymo mechanizmui (ypač autoavarijų bylose).

Būtent nagrinėjant nusikaltimo situaciją yra nustatoma pasirengimo padaryti nusikaltimą laipsnis, aplinkos įtaka nusikaltimo būdui ir mechanizmui, situacijos elementai, turėję didžiausią įtaką nusikaltimo eigai ir jos rezultatui, bei kaip jie susiję su subjekto asmenybe, taip pat galimus nusikaltėlio bendrininkus, liudytojus, jų buvimą vietą, nusikaltimo laiką ir kitus supančios aplinkos elementus nusikaltimo metu. Taigi nusikaltimo situacijos savitumas turi esminę įtaką nusikaltimo tyrimui vienu ar kitu būdu nustatant nusikaltimo būdą, jo mechanizmą, nusikaltėlio elgesio įvairaus pobūdžio nukrypimus nusikaltimo metu.

Baigiant trumpą nusikaltimo situacijos apžvalgą tenka apgailestauti, kad nors apie nusikaltimo situaciją apskritai parašyta nemažai, tačiau apie jos reikšmę kriminalistikai, konkrečiai apie atskirų nusikaltimų grupių, rūšių situacijas – labai mažai ir tik epizodiškai.

3. Nukentėjusysis, arba nusikaltimo pasikėsینimo dalykas. Toliau panagrinėsime dar vieną kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementą – nukentėjusįjį, arba nusikaltimo pasikėsینimo dalyką. Kriminalistikoje jis transformuojamas iš nusikaltimo sudėties objekto, į kurį buvo nukreipta nusikalstama veika. Baudžiamojo proceso kodekse nukentėjusiuoju pripažįstamas tik fizinis asmuo. Kriminalistikos tikslams būtų tikslinga išplėsti nukentėjusiojo sąvoką ir į ją įtraukti juridinius asmenis. Svarbu tai, kad nukentėjusysis, kaip kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementas, apibūdina fizinį arba juridinį asmenį, į kurį buvo kėsintasi. Fizinio asmens atžvilgiu svarbu atskleisti jo gyvenimo būdą, ryšius, profesiją, turtinę padėtį. Fizinio asmens ir juridinio asmens atžvilgiu – verslo, gamybos pobūdį, apsaugos, finansinę, ekonominę būklę. Iš nukentėjusiųjų nusikaltimų tyrimo metu gaunama pirmoji informacija, ji yra neįkainojama ir nepakeičiama. Ši informacija padeda nustatyti nusikaltimo padarymo motyvus ir kitas svarbias aplinkybes. Duomenys apie nukentėjusiojo elgesį (nusikalstamas, nenusikalstamas, girtuokliavo, vartojo narkotikus), jo profesiją (tardytojas, teisėjas, verslininkas, bankininkas, prostitutė) dažnai padeda iki galo išsiaiškinti nusikaltimo padarymo aplinkybes ir priežastis, padeda sėkmingai jį atskleisti. Duomenys apie jų elgesį tipinėse kriminalistinėse situacijose, jų veiksmus, provokuojančius tam tikras atsakomąsias

reakcijas, duomenys apie nukentėjusiojo elgesio ryšį su kaltinamųjų nusikalstamais veiksmais, žinios apie būdingus jo elgesio objektyvius pasireiškimus prieš nusikaltimą, nusikaltimo metu ir po jo sėkmingai panaudojamos keliant tardymo versijas ir planuojant tyrimą. Tas pats pasakytina apie juridinius asmenis. Jo veiklos pobūdis (užsiiminėja kontrabanda), finansinė ir ūkinė būklė (yra paskolinęs daug užsienio valiutos) taip pat suteikia daug informacijos pirminiame tyrimo etape.

Kriminalistinė tokio pobūdžio informacija leidžia išsamiau apibūdinti nusikaltimo padarymo motyvus ir atitinkamai padeda tiksliau nubrėžti asmenų, tarp kurių reikia ieškoti nusikaltėlių, ratą. Tai lengvai paaiškinama, nes tarp nusikaltėlio ir nukentėjusiojo dažniausiai yra tam tikras ryšys, todėl nusikaltėliai paprastai neatsitiktinai išsirenka atitinkamus asmenis (jmones) savo nusikalstamo kėsinosi objektais.

Nėra abejonės, jog mokslininkų uždavinys – nustatyti kriminalistiškai reikšmingus, moksliskai pagrįstus, išsamius nukentėjusiojo požymius.

Nukentėjusiojo kriminalistiniu apibūdinimu šio nusikaltimo kriminalistinės charakteristikos elementas nėra iki galo atskleistas. Lieka išnagrinėti kriminalistiškai svarbias nusikaltimo pasikėsینimo dalyko charakteristikas.

Apskritai pasikėsینimo dalykas lemia veiksmus, kuriuos reikia atlikti norint įgyvendinti nusikaltimo kėsulus. Nuo pasikėsینimo dalyko daug priklauso nusikaltimo mechanizmas, jo pobūdis.

Antai nusikaltėliui, siekiančiam užvaldyti seife saugomus pinigus, kyla klausimas, kaip atidaryti seifą. Tam yra keletas variantų: atrakinti raktu, mechaniškai jį atidaryti, seifą iš viso išgabenti iš patalpų ir ramioje aplinkoje jį „sudoroti“. Visais atvejais reikia atlikti atitinkamus veiksmus. Pirmuoju atveju – pasirūpinti raktu, antruoju – atitinkamais įrankiais ir specialistų pagalba, trečiuoju atveju – panaudoti fizinę jėgą ir pan.

Žmogui nužudyti reikalingi tam tikri įrankiai (šaunamasis ginklas, peilis, kirvis ir kt.) bei priemonės (nuodai ir kt.) – tai priklauso nuo pasirinkto būdo nusikaltimui padaryti. Norint įveikti aukos pasipriešinimą reikia įvertinti fizinę aukos būklę, dvasines bei protines savybes ir imtis atitinkamų veiksmų.

Kriminalistikos požiūriu nukentėjusiuosius tikslinga skirstyti į fizinius arba juridinius asmenis ir atskleisti ypatingus jų bruožus (tai, kas būdinga fiziniam asmeniui, gali būti nebūdinga juridiniam asmeniui ir atvirkščiai). Toliau nukentėjusiuosius būtų galima suskirstyti pagal nusikaltimų rūšis (turtiniai, smurtiniai nusikaltimai, nusikaltimai ekonomikai, tarp jų – nusikaltimai finansams, ūkiniai nusikaltimai ir kt.).

Nusikaltimo kėsinosi dalyką būtų galima taip pat skirstyti įvairiais pagrindais. Tokie pagrindai visų pirma gali būti gyvoji gamta (žmogus, gyvuliai, paukščiai ir pan.) ir negyvosios gamtos objektai (įvairūs daiktai). Daiktai savo ruožtu gali būti skirstomi pagal funkcinį kriterijų (daiktai, pinigai, vertybiniai popieriai, namų apyvokos daiktai ir pan.).

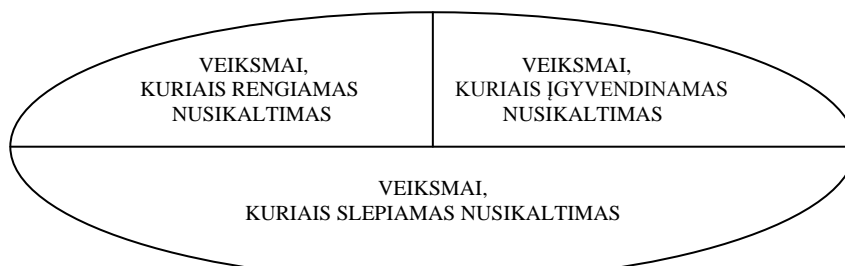
Nukentėjusiųjų ir pasikėsینimo objektų klasifikacija padėtų atskleisti kriminalistiškai svarbias savybes, į kurias reikia atsižvelgti tiriant nusikaltimus ir kurios gali padėti geriau suvokti nusikaltimą, jo padarymo mechanizmą ir net kaltus asmenis.

Tenka apgailestauti, kad literatūroje nukentėjusiajam ir pasikėsینimo objektui (dalykui) kriminalistiniu aspektu skirta labai mažai dėmesio.

4. Nusikaltimo būdas. Teliko išnagrinėti paskutinįjį kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementą. Nors jis šiame straipsnyje nagrinėjamas paskutinis, jo reikšmė nėra jau tokia bevėrtė. M. Kazlauskas teisus sakydamas, kad „kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos pagrindas yra tam tikros rūšies nusikaltimų tipiškų būdų visuma“ [25, p. 265].

Pirmiausia reikia išsiaiškinti, kokį žodžių junginį mes vartosime – ar nusikaltimo būdą, ar nusikaltimo padarymo būdą? Nusikaltimo būdo sąvoka yra platesnė, nes į ją, be nusikaltimo padarymo būdo, įeina ir nusikaltimo pasirošimo bei nusikaltimo slėpimo būdai (žr. 3 schemą).

3 schema. Nusikaltimo būdo struktūra



Taigi šiame straipsnyje bus kalbama apie nusikaltimo padarymo būdą kaip apie vieną iš sudėtinių nusikaltimo būdo dalių.

Nusikaltimo būdas¹ kriminalistiniu požiūriu transformuojamas remiantis baudžiamosios teisės nusikaltimo sudėties objektyviaja puse. Nusikaltimo būdas daug kur įeina į baudžiamąją teisinę nusikaltimo sudėties charakteristiką (pvz., slaptas arba atviras turto pagrobimas – vagystė). Kartais jis gali būti kvalifikuojanti arba sunkinanti aplinkybė. Bet nusikaltimo būdo charakteristika – tai ne vien tik jo baudžiamoji teisinė reikšmė. Baudžiamojoje teisinėje charakteristikoje jis pateiktas apibendrintos formos, jai neturi reikšmės slapto grobimo, patekimo į patalpą mechanizmas, kokios tuo metu naudojamos techninės priemonės, iš kur jos gautos, ir kt. Bet nusikaltimo būdas visada konkretus ir jis turi nemažai tokių savybių, kurios indiferentiškos baudžiamuoju teisiniu požiūriu, bet turi svarbią kriminalistinę reikšmę. Tarp jų – konkretūs nusikaltimo būdo panaudojimo metodai, techninės arba kitos priemonės, jų konstrukcinės ypatybės, pėdsakai, kuriuos palieka tam tikras nusikaltimo būdas. Atskirais atvejais jis neturi baudžiamosios teisinės reikšmės, bet kriminalistinėje charakteristikoje yra vienas iš svarbiausių elementų.

Nusikaltimo būdą galima būtų apibūdinti kaip bendro plano (tyčios), determinuotų, objektyvių ir subjektyvių veiksnių sistemą, nusikaltėlio (nusikaltėlių) veiksmų kompleksą turint tikslą pasirengti, padaryti ir nuslėpti nusikaltimą [27, p. 102–103].

Literatūroje yra ir kitų nusikaltimo būdų apibrėžimų. M. Kazlauskas nusikaltimo būdą apibūdina kaip „veiksmų, kuriais rengiamasi padaryti nusikaltimą, kuriais jis padaromas bei slepiamas, sistema“ [25, p. 264]. Nors M. Kazlauskas apibrėžime nemini nusikaltimo būdo priklausomybės nuo objektyvių ir subjektyvių veiksnių, tačiau nagrinėdamas nusikaltimo būdą apie tai rašo gana išsamiai.

G. Zuikovas į nusikaltimo būdo apibrėžimą, be kitų elementų, dar įtraukia nusikaltimo įrankius bei priemones [28, p. 10]. Tačiau teorijos bei praktikos analizė parodė, kad nusikaltimo būdas aprėpia nusikaltimo įrankius ir priemones. Jų įsigijimas (įsigijo šaunamąjį ginklą, įrankių ir priemonių, būtinų nusikaltimui padaryti, ir pan.) bei veiksmai, kuriais padaromi nusikaltimai (nušovė žmogų, išgręžė skylę, pro kurią pateko į patalpas, naudodamasis kompiuteriu suklastojo dokumentus ir kt.), yra sudedamoji nusikaltimo būdo dalis. Be to, nusikaltimo įrankiai ir priemonės yra įtraukiamos į nusikaltimo būdą kaip objektyvios nusikaltimą būdą determinuojančios sąlygos.

Dabar pabandykime panagrinėti mūsų pateiktą nusikaltimo būdo apibrėžimą.

Apibrėžime yra pateiktas teorinis nusikaltimo būdo modelis. Realiam gyvenime nusikaltimas kartais padaromas nesiruošiant jam. Būna atvejų, kai neslepiami nusikaltimo pėdsakai, neinscenizuojamas kitas nusikaltimas arba įvykis (nusikaltėlis nedaro veiksmų nusikaltimui nuslėpti). Tačiau nurodyti nusikaltimo būdo variantai netrikdo į nusikaltimo būdo modelį įtraukti veiksmus nusikaltimui pasirošti bei jį nuslėpti.

Reikėtų itin pabrėžti nusikaltimo slėpimą². Paprastai apie nusikaltimą sužinoma tik jį padarius ir neretai – tik jį nuslėpus (pvz., lavonas randamas kanalizacijos šulinyje, aptinkamos suskaidyto lavono dalys, ekonominio nusikaltimo faktas atskleidžiamas atliekant

¹ Nusikaltimo būdą galima nagrinėti mažiausiai dviem aspektais: kaip įrodinėjimo dalyką tiriant nusikaltimą ir kaip nusikaltimo mechanizmą apibūdinantį elementą. Apie nusikaltimo būdą kaip įrodymo dalyką tiriant nusikaltimus [26, p. 9–10]. Mes nagrinėjame nusikaltimo būdą kaip nusikaltimo mechanizmą sudėtinį elementą.

² Baudžiamosios teisės teorijoje nepriimta slėpimą įtraukti į nusikaltimo būdo sąvoką, nes slėpimas siejamas su nusikaltimo stadijomis, konkrečiai – su nusikaltimo užbaigtumu.

kruopštų ūkinės finansinės veiklos patikrinimą (revizija)). Kriminalistikai svarbu žinoti ir tirti įvairius nusikaltimo slėpimo būdus. Nusikaltimo būdo slėpimo stadijos analizė gali padėti nustatyti, kaip buvo ruošiasi nusikaltimui ir kaip jis buvo padarytas, taip pat asmenis, tarp kurių galima ieškoti kaltų.

Visos nusikaltimo būdo stadijos susijusios dėsningais ryšiais. Pavyzdžiui, žmogus nužudomas ir jo lavonas suskaidomas vietovėje (name, bute, lauke). Joje rastas lavonas padeda iškelti versijas apie galimą nusikaltėlį, todėl nusikaltėliui būtina atsikratyti lavono. Tuos ryšius reikia mokėti atpažinti iš smulkiausių požymių.

Nusikaltimo būdą sudaro ne padirki arba atsitiktiniai veiksmai rengiant nusikaltimą, o jų sistema. Ir ne bet kokia sistema, o iš anksto susieta bendru planu, bendra tyčia. Reikėtų pabrėžti, kad iš anksto bendru planu (tyčia) susietų veiksmų sistemai neturi reikšmės nei veiksmų eiliškumas (ar pirmiau iškasti duobę lavonui paslėpti, ar įsigyti nužudymo įrankį), nei laikas po pirmųjų veiksmų. Taigi iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad tai ne veiksmų sistema, tačiau įsigilinus į veiksmų pobūdį ir į jų tikslą išryškėja bendras sistemos planas (tyčia).

Nusikaltimo būdą apibrėžia įvairūs veiksniai. Visi jie kriminalistikai nėra žinomi ir vargu ar gali būti užfiksuoti. Problema yra ta, kad kiekvieną atskirą nusikaltėlio pasirinktą būdą lemia konkrečios gyvenimiškos situacijos, kurias savo ruožtu lemia konkretūs šiai situacijai būdingi veiksniai.

Teoriniu taikomuoju lygiu išnagrinėtos veiksmų grupės, lemiančios atskirų nusikaltimų rūšių būdus (tyčinių nužudymų, grobimų, chuliganizmų ir pan.). Teoriniu lygiu nusikaltimo būdą lemiančius veiksmus galima suskirstyti į objektyvius ir subjektyvius. Objektyvų nusikaltimo būdą lemiantiems veiksmams priskiriami nusikaltimo padarymo vieta, laikas, nusikaltimo įrankiai ir priemonės, nusikaltimo objektas bei dalykas (apie tai rašyta jau anksčiau) ir kt. Iš subjektyvų nusikaltimo būdą lemiančių veiksmų galime paminėti nusikaltėlio amžių, lytį, profesiją, gyvenimo būdą, darbo sritį, psichines ir fizines nusikaltėlio savybes, t. y. nusikaltėlio savybes.

M. Kazlauskas teisingai yra pažymėjęs, kad nusikaltimo būdas priklauso nuo nusikalstamų ryšių (ryšiai su nusikaltimo objektu, ryšiai su reikiama žmonėmis, be kurių neįmanoma padaryti nusikaltimo) ir bendrininkų. Nusikalstamus ryšius jis skirsto į tris grupes: objektyviai būtini ryšiai (be jų nusikaltėliai negali padaryti nusikaltimo pasirinktu būdu), subjektyvių aplinkybių lemiami ryšiai (draugystė, giminystė) ir atsitiktiniai ryšiai (pvz., atsitiktiniai sugėrovai, sugulovai).

Nusikaltėliai negali ignoruoti veiksmų, trukdančių jiems padaryti nusikaltimą (pvz., asmens sargybinis, gera turto apsauga). Tam jiems lieka mažiausiai trys būdai – pašalinti veiksmus, trukdančius jiems daryti nusikaltimą, apeiti (neutralizuoti) juos arba pritaikyti juos savo tikslams (pvz., papirkti pareigūną).

Nusikaltimo būdą lengviau aprašyti negu jį praktikoje atpažinti. Kiekvienas nusikaltimo būdas palieka tam tikrus pėdsakus (požymius)¹, pagal kuriuos galima atpažinti bei atskirti jį nuo kitų būdų. Tačiau tie pėdsakai gali padėti nustatyti kelis nusikaltimo būdus (versijas apie būdą). Kiekvieną nusikaltimo būdo stadiją (pasiruošimą, padarymą, nuslėpimą) apibūdina jiems būdingi požymiai. Kuo daugiau požymių, tuo mažiau versijų apie nusikaltimo būdus.

Kriminalistams svarbūs tie nusikaltimo būdo informaciniai bruožai, kurie atspindi išorėje pasireiškiančias pagrindines nusikaltėlio pasirinkto būdo savybes. Didelę vertę turi pėdsakai, nurodantys, kaip nusikaltėlis atliko tam tikrus veiksmus (pvz., pateko į nusikaltimo vietą ir pasišalino iš jos, įveikė įvairias kliūtis, įvykdė užsibrėžtą nusikalstamą tikslą, bandė (arba nebandė) nuslėpti padarytos veikos pėdsakus). Nemažiau reikšmingi pėdsakai, liudijantys apie nusikaltėlio amžių, profesiją, įpročius, fizines arba kitas savybes, taip pat padedantys atskleisti tam tikrą elgesio tipiškumą, būdingą tam tikroms nusikaltėlių kategorijoms.

¹ Čia reiktų pabrėžti, kad nėra ypatingų (išskirtinų) pėdsakų (požymių), vien apibūdinančių nusikaltimo būdą. Tie patys pėdsakai (požymiai) apibūdina ir nusikaltimo būdą, ir patį nusikaltimą apskritai. Tik vieni aiškiau apibūdina nusikaltimo padarymo būdą, kiti nusikaltimo padarymo situaciją.

Kriminalistiniu požiūriu svarbu ne tik išskirti visus išorinius nusikaltimo būdo pasireiškimus, bet ir nustatyti, kas buvo iš anksto nusikaltėlio paruošta, o ką jis pritaikė prie susiklosčiusios situacijos.

Taigi nusikaltimo būdu reikia laikyti objektyviai ir subjektyviai nulemtą subjekto elgesį prieš nusikaltimą, jo metu ir po nusikaltimo, paliekantį išorėje įvairaus pobūdžio pėdsakus, leidžiančius kriminalistiniais būdais ir priemonėmis atskleisti padaryto nusikaltimo esmę, nusikaltėlio elgesio ypatybes, jo atskirus asmeninius duomenis ir atitinkamai nustatyti optimaliausius nusikaltimo atskleidimo atskirų uždavinių sprendimo metodus [29, p. 327].

Atskleidus kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos esmę galima būtų suformuluoti jos apibrėžimą.

Galima teigti, kad tai, kas buvo straipsnyje išnagrinėta, leidžia daryti išvadą, jog kriminalistinė nusikaltimų charakteristika atskleidžia nusikaltimų padarymo procesą ir jo dėsningumus.

Nusikaltimų padarymo procesui kriminalistinėje nusikaltimų charakteristikoje atstovauja:

- nusikaltimo būdas, atskleidžiantis nusikaltimo padarymo mechanizmą, nusikaltėlio įgūdžius, patirtį ir pan., o daugeliu atvejų – nusikaltėlio amžių, specialybę ir pan. Nusikaltimo būdo savybių atskleidimas padeda suprasti veiksnius, kurie determinuoja jį;
- nusikaltimo pasikėsینimo dalykas. Nukentėjusysis atskleidžia determinuojančias nusikaltimo būdo sąlygas, nusikaltėlio motyvus ir tikslus, nusikaltėlio ryšius su pasikėsینimo dalyku bei nukentėjusiuoju, pasikėsینimo dalyko santykį, ryšius su nusikaltėliu;
- nusikaltėliui būdingas savybės, padedančios suvokti padarytą nusikaltimą (motyvus, tikslą), nusikaltėlio sugebėjimą daryti nusikaltimą;
- nusikaltimo situacija, padedanti atskleisti į nusikaltimą įtrauktų asmenų santykius, atskleidžiančius nusikaltimo motyvus, tikslus ir pan.

Atsižvelgiant semantinę žodžio „charakteristika“ reikšmę būtų galima teigti, kad ***kriminalistinė nusikaltimų charakteristika sudaro visuma (sistema) kriminalistiškai svarbių savybių, atskleidžiančių patį nusikaltimą, jo padarymo procesą bei dėsningumus.***

Dėl nurodytų čia charakteristikų ir savybių abipusių ryšių ir praktinio jų (iš esmės ir pagrindinių bruožų) pasikartojimo jos įgauna dėsningą pobūdį.

Pateiktas apibrėžimas, mūsų nuomone, yra daug „turtingesnis“, išsamiau apibūdina tokią sudėtingą kategoriją kaip kriminalistinė nusikaltimų charakteristika.

Palyginti pateiksime būdingesnius literatūroje skelbtus kriminalistinės charakteristikos sąvokų apibrėžimus.

Pažymėtina, kad šiandien mokslininkai parengė kelias kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos sąvokas ir gana plačią, įvairią, kartais mažai suderinamų jos struktūrinių elementų visumą. Kriminalistiškiausią nusikaltimo charakteristikos sampratą išplėtojo rusų mokslininkai.

A. S. Šatalovas savo straipsnyje rašė, kad, L. A. Sergejevo nuomone, „atskirų nusikaltimų rūšių ypatumai, turintys kriminalistinę reikšmę tyrimo praktikai ir mokslinėms rekomendacijoms rengti, yra nagrinėjama kriminalistikos ir atsispindi atskirose tyrimo metodikose. Tai sudaro atskirų nusikaltimo rūšių tyrimo kriminalistinę charakteristiką“ [30, p. 19].

A. N. Basalajevs ir V. A. Guniajevus pabrėžė, kad kriminalistinė nusikaltimų charakteristika galima pavadinti tam tikros rūšies nusikaltimo padarymo būdą, kuris turi nekinančius požymius, atsispindinčius ir objektyvioje veikloje, ir žmonių sąmonėje – materialių ir idealių pėdsakų pavidalu [31, p. 99–100].

A. F. Oblakovas kriminalistine nusikaltimų charakteristika vadina kriminalistinių situacijų ir dėl jų atsiradusių aplinkybių modelį, taip pat nusikaltimų padarinius tiek idealių, tiek materialių pėdsakų pavidalu, nusikaltimo įrankius ir kitas technines priemones, kurios leidžia iškelti versijas apie tiriamą įvykį apskritai arba atskiras jo aplinkybes bei taktinių tyrimo perspektyvų numatymą [32, p. 15].

R. S. Belkinas, V. A. Obrazcovas ir kiti savo darbuose teigia, kad kriminalistinė nusikaltimų charakteristika – tai mokslinė abstrakcija, pagrįsta tardymo, ekspertine, operatyvine

bei teismų ir praktikos analize ir naudojama šios praktikos per atskirų nusikaltimų rūšių tyrimo metodiką, kur ji yra atspirties taškas (pagrindas) [33, p. 181].

Panašiai kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos sampratą apibrėžia ir P. Kuconis: „Kriminalistinę nusikaltimų charakteristiką galima apibrėžti kaip duomenų (informacijos) apie nusikalstamos veikos elementus ir jų kriminalistiškai svarbius požymius sistemą” [1, p. 24].

Tai tik keletu autorių pateikti kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos apibrėžimai.

Pažymėtina, kad išskyrus A. N. Basalajevo ir V. A. Guniajevo bei P. Kuconio ir M. Kazlausko apibrėžimus, kitus vargu ar galima pavadinti apibrėžimais; jie daugiau vaizduoja nagrinėjamos kategorijos elementus, struktūrą.

Mes nelinkę pervertinti savo nurodytą kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos sąvokos apibrėžimą ir pateikti jį kaip etaloną. Tikriausiai jį dar galima tobulinti, tačiau atsižvelgiant į šių dienų kriminalistikos ir jam giminingų mokslų būklę mūsų pateiktos sąvokos apibrėžimas turi teisę į „pilietybę”. Dėl to daugiau polemizuoti šia tema mes nelinkę. Negana to, atrodo, kad tai būtų nekorektiška, atsižvelgiant į laiką, kuriame atskiros mokslininkų sąvokos buvo suformuluotos. Reikia turėti galvoje, kad tyrimo pradžioje kriminalistinė nusikaltimo charakteristika buvo siejama vien tik su nusikaltimo būdu¹. Vėliau kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos ribos plėtėsi.

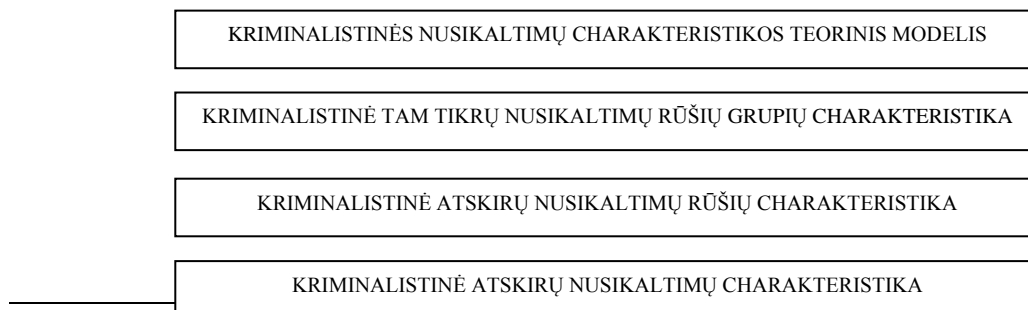
Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos samprata būtų neišsami neatskleidus jos reikšmės teorijai bei nusikaltimų tyrimo praktikai. Straipsnyje išdėstyta medžiaga padeda atskleisti kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos reikšmę nusikaltimų tyrimo praktikai. Antai pagal nusikaltimo būdą dažnai galima spręsti apie asmenis, tarp kurių reikia ieškoti nusikaltėlio, ir atvirkščiai – nusikaltėlis, atsižvelgiant į jo subjektyvias savybes bei laiką, vietą ir kitas sąlygas, gali nurodyti, kaip jis galėjo padaryti nusikaltimą. Tą patį galima pasakyti ir apie kitus kriminalistinės nusikaltimo charakteristikos elementus – nusikaltimo situaciją ir nukentėjusįjį. Nusikaltimo situacija neretai gali atskleisti nusikaltimo būdą. Ir atvirkščiai, nusikaltimo būdas – nusikaltimo situaciją.

Visa tai nusikaltimo tyrimo metu leidžia geriau įsivaizduoti nusikaltimo padarymą ir kartu numatyti pagrįstas versijas. Nustačius nusikaltimo padarymo mechanizmą galima įsivaizduoti, kaip buvo padaryti pėdsakai, ir imtis atitinkamų tardymo veiksmų nusikaltimui ištirti.

Bet tai dar ne visas kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos vaidmuo kriminalistikai.

Išsamiau kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos vaidmuo galėtų būti atskleistas klasifikavus ją pagal lygius. Nurodytu pagrindu kriminalistinę nusikaltimų charakteristiką galima suskirstyti į kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos teorinį modelį, kriminalistinę tam tikrų nusikaltimų rūšių grupių charakteristiką, kriminalistinę atskirų nusikaltimų rūšių charakteristiką, kriminalistinę atskirų nusikaltimų charakteristiką ir kriminalistinę atskiros konkretaus nusikaltimo charakteristiką (žr. 4 schemą)².

4 schema. **Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos klasifikacija pagal lygius**



¹ Kriminalistinės nusikaltimo charakteristikos pradininkas buvo N. A. Kolesničenko [34]. Nusikaltimo būdą, kaip atskirų nusikaltimų grupių charakteristiką, pirmą kartą apibūdino A. N. Basalajevas, V. A. Sergejevas ir kt.

² Literatūroje nurodyta ir kitokia klasifikacija, pavyzdžiui, rūšinė, grupinė ir kriminalistinė atskiros nusikaltimo charakteristika [36, p. 348].

Tai, ką dėstėme anksčiau, buvo kriminalistinės nusikaltimo charakteristikos teorinio modelio aprašymas. Praktikoje šis modelis pasireiškia per atskiras nusikaltimo rūšių grupes, per atskirą nusikaltimų rūšį ir atskirus nusikaltimus. Pavyzdžiui, per smurtinių nusikaltimų grupę, per tyčinių nužudymų, kyšininkavimų, per kriminalistines kontrabandų ir vagysčių charakteristikas.

Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos teorinis modelis atskleidžia kriminalistikos teorijai reikšmingas žinias apie mokslinius nusikaltimo tyrimo strategijos pagrindus.

Nusikaltimo padarymo dėsningumai, kurie atskleidžiami kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos pagrindu, yra svarbūs ne tik kriminalistinei metodikai bei kriminalistinei taktikai, bet ir kriminalistinei technikai. Pėdsakų susidarymo dėsningumai turėtų padėti tobulinti atskirų tardymo veiksmų atlikimo taktiką bei skatinti kriminalistinės technikos raidą, tobulinti technines ir taktines pėdsakų suradimo ir paėmimo galimybes.

Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos teorinis modelis kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos klasifikacijoje pagal lygius užima pirmą, aukščiausią vietą. Tai klasifikacijos hierarchijos viršūnė.

Toliau eina kriminalistinė atskirų nusikaltimų rūšių grupių charakteristika. Į kriminalistinę mokslinę apyvartą Lietuvoje nusikaltimų rūšių grupės buvo įvestos neseniai [37, p. 4–6; 38, p. 7]. Taip kriminalistikos moksle buvo įteisinta kriminalistinė nusikaltimų rūšių grupių charakteristika. Tačiau apskritai apie nusikaltimų rūšių grupes jau buvo rašyta (buvo minimi smurtiniai nusikaltimai, nusikaltimai ekonomikai ir kt.) [39, p. 42; 40, p. 91].

Toliau pagal lygius eina atskirų nusikaltimų rūšių charakteristika ir kriminalistinė atskirų nusikaltimų charakteristika. Duomenys iš šių lygių charakteristikų naudojami rengiant atskirų rūšių grupių bei atskirų rūšių nusikaltimų metodikas. Prieš daugiau nei trisdešimt metų A. N. Kolesničenko pirmas Tarybų Sąjungoje nurodė, kokią reikšmę atskirų rūšių nusikaltimų metodikai turi kriminalistinė charakteristika. Kriminalistinę nusikaltimo charakteristiką jis įvertino kaip atskirų nusikaltimo tyrimo metodikos pagrindą [41]. Nusikaltimų tyrimo praktika tai patvirtino ir apie tai jau buvo išdėstyta straipsnyje nagrinėjant kriminalistinės nusikaltimo charakteristikos elementus ir ypač tų elementų tarpusavio ryšius.

Kiekvieno konkretaus padaryto nusikaltimo kriminalistinė charakteristika yra jo sudėties konkretūs požymiai. Tačiau tiriant konkretų nusikaltimą žinios apie teorinę nusikaltimo rūšies bei kriminalistinę atskiro nusikaltimo charakteristiką padeda tyrėjui orientuotis realiomis aplinkybėmis: nustačius vieną kriminalistinės nusikaltimo charakteristikos elementą arba jo požymį galima kelti versijas apie kitus elementus arba jo požymius.

Išvados

1. Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika – tai visuma (sistema) kriminalistiškai svarbių savybių, atskleidžiančių nusikaltimo padarymo procesą ir jo dėsningumus.

Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos struktūra yra išvedama iš baudžiamosios teisės nusikaltimo sudėties ir transformuojama kriminalistiniu aspektu. Ją sudaro asmuo, padaręs nusikaltimą (nusikaltėlis), nusikaltimo situacija, nukentėjusysis arba nusikaltimo pasikėsinimo dalykas ir nusikaltimo būdas.

Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika turi esminę teorinę ir praktinę reikšmę.

Kriminalistinės teorijos aspektu kriminalistinė nusikaltimų charakteristika atskleidžia būdingas nusikaltimo padarymo proceso savybes ir tarpusavio ryšius bei kartu šio proceso dėsningumus.

Praktiniu nusikaltimo tyrimo aspektu nusikaltimų tyrimo charakteristika gali būti vertinama kaip tikėtinas modelis ir atitinkamai panaudota tyrėjo praktikoje kaip veiksminga

orientuojanti informacija, nurodanti nusikaltimo pėdsakų susidarymo mechanizmą, jų paieškos erdvę ir kitus svarbius nusikaltimų tyrimo orientyrus.

2. Kriminalistikos moksle dar reikia daug pastangų, kad būtų galima nustatyti visų atskirų nusikaltimo rūšių (visų pirma) ir atskirų kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementų požymius (savybes) bei jų tarpusavio ryšius. Šiame straipsnyje išnagrinėti kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos klausimai – tai tik pačios bendrosios teorinės nuostatos.

Literatūroje kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementai (išskyrus nusikaltimo būdą) yra mažai nagrinėti. Čia kriminalistika atsilieka nuo kriminologijos, kur nusikaltėliui ir nukentėjusiajam skirta gana daug publikacijų. Tačiau kriminalistikai vien kriminologinės išvados apie nusikaltėlį ir nukentėjusįjį neužtenka. Kriminalistikai ne tiek svarbu, kodėl asmuo nusikalto, dėl kokių priežasčių jis tapo nukentėjusiuoju, o jų vaidmuo darant nusikaltimą.

Labai menkai ištirtas atskirų kriminalistinės nusikaltimo charakteristikos elementų tarpusavio ryšys, nors tai turi didelę reikšmę. Tiriant nusikaltimus pirminiame etape kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementų požymiai nėra aiškūs, paprastai tik vienas kitas elementas arba jo požymis apibūdina nusikaltimą.



LITERATŪRA

1. **Kuconis P.** Nusikaltimų finansams, tiriamų sumarinio proceso tvarka, kriminalistinė charakteristika ir įrodinėtinos aplinkybės // Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos: mokslo darbų rinkinys. – Vilnius, 1996.
2. **Schmelz G.** Die Kriminalistik im System der Kriminalwissenschaften // Kriminalistik, 1997. Nr. 8-9.
3. **Klink M., Kordus S.** Kriminalstrategie. – Stuttgart, München, Hannover, 1986.
4. **Piesliakas V.** Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį. – Vilnius, 1996.
5. **Baudžiamoji teisė: bendroji dalis /** Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. – Vilnius, 1998.
6. **Kriminologija /** Bliuvšteinas J., Bieliūnas E., Justickis J. ir kt. – Vilnius, 1994.
7. **Криминология: учебник /** под ред. проф. Н. Ф. Кузнецовой, проф. Т. М. Миньковского. – Москва, 1998.
8. **Nepilnamečio** asmenybė ir nusikalstamumas. - Vilnius, 1984.
9. **Кудрявцев В. Н.** Причинность в криминологии (о структуре индивидуального преступного поведения). – Москва, 1968.
10. **Васильев В. Л.** Юридическая психология. – Санкт-Петербург, 2000.
11. **Tarptautinių žodžių žodynas /** Vyr. enciklopedijų red.; ats. red. V. Kvietkauskas/. – Vilnius: VER, 1985.
12. **Криминалистика /** под ред. И. Ф. Пантелеева. – Москва, 1988.
13. **Криминалистика /** под ред. Герасимова И. Р. и Драпкина Л. Я. – Москва, 1984.
14. **Криминалистика /** под ред. Образцова В. А. – Москва, 1995.
15. **Аверянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Росинская Е. Р.** Криминалистика: учебник для вузов. – Москва, 2000.
16. **A.Barcauskas.** Nusikaltimo tyrimo versijų šiuolaikinė koncepcija ir jos plėtros kryptys: daktaro disertacija. - Vilnius, 2000.
17. **Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas: oficialus tekstas.** – Vilnius, 2000.
18. **Игошев К. Е.** Типология преступника и мотивация преступного поведения. – Горький, 1974.
19. **Антонян Ю. М.** Изучение личности преступника: учебное пособие. – Москва, 1982.
20. **Пастушеня А. Н.** Криминологенная сущность личности преступника (психологический аспект): афтореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. – Москва, 2000.
21. **Tarptautinių žodžių žodynas.** – Vilnius: UAB „Gimtinė“, 1999.
22. **Tarptautinių žodžių žodynas.** – Vilnius, 1969.
23. **Ожегов С. И.** Словарь русского языка. – Москва, 1963.
24. **Куликов В. И.** Обстановка совершения преступлений и ее криминалистическое значение. – Москва, 1983.
25. **Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P.** Kriminalistika. – Vilnius, 1985.
26. **Rinkevičius J.** Procesiniai įrodinėjimo baudžiamajame procese pagrindai. – Vilnius, 1990.

27. **Густов Г. Ф., Скворцов К. Ф.** О способах хищений (к научным основам расследования преступлений). Вопросы борьбы с преступностью. Вып. 14. 1971.
28. **Зуйков Т. Г.** Криминалистическое учение о способе совершения преступления: автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. – Москва, 1970.
29. **Криминалистика** / под ред. Н. П. Яблокова, В. Я. Колдина. – Москва, 1990.
30. **Шаталов А. С.** Сущность и содержание криминалистической характеристики преступлений // Следователь. – Москва, 1999/1.
31. **Басалаев А. Н., Гуняев В. А.** Криминалистическая характеристика преступления /общее понятие и практическое значение/. Методика расследования преступлений (общие положения): материалы научно–практической конференции. – Москва, 1976.
32. **Облаков А. Ф.** Криминалистическая характеристика преступлений и криминалистические ситуации: учебное пособие. – Хабаровск, 1985.
33. **Белкин Р. С.** Проблемы, тенденции, перспективы. От теории-к практике. – Москва, 1988.
34. **Колесниченко А. Н.** Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: автореферат диссертации доктора юридических наук. – Харьков, 1967.
35. **Куранова Э. Д.** Об основных положениях методики отдельных видов преступлений. В сб. Вопросы криминалистики. Вып. 6-7. – Москва, 1962.
36. **Криминалистика** / под ред. проф. И. Ф. Герасимого и проф. Л. Я. Драпкина. – Москва, 2000.
37. **Kuklianskis S., Burda R.** Nusikaltimų ekonomikai tyrimo taktikos ypatumai. – Vilnius, 1998.
38. **Burda R.** Nusikaltimai ekonomikai: sampratos modeliavimas ir šiuolaikinė tyrimo metodikos koncepcija: daktaro disertacijos santrauka. – Vilnius, 2000.
39. **Piesliakas V.** Ekonominiai nusikaltimai Europos valstybėse ir JAV teisėje. Kriminalinė justicija: LPA mokslo darbai. – Vilnius, 1996. T.1.
40. **Daršys A., Jovaišas K.** Ekonominiai nusikaltimai ir jų prevencijos Lietuvoje kryptys. Nusikalstamo prevencija ir baudžiamoji politika pereinant į rinkos ekonomiką. – Vilnius, 1985.
41. **Колесниченко А. Н.** Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: автореферат диссертации доктора юридических наук. – Харьков, 1967.



Die Auffassung der kriminalistischen Charakteristik von Straftaten

*Prof. Dr. Habil. Samuelis Kuklianskis
Doktorantė Snieguolė Matulienė*

ZUSAMMENFASSUNG

In diesem Artikel wird die Problematik der kriminalistischen Charakteristik von Straftaten erörtert. Die kriminalistische Straftatcharakteristik wird als Gesamtheit (System) der miteinander verbündeten Elemente und Eigenschaften begriffen. Die Struktur der kriminalistischen Straftatcharakteristik wird aus dem Tatbestand des Verbrechens abgeleitet und unter der Berücksichtigung des kriminalistischen Aspektes umgeformt. Sie setzt sich aus folgenden Bestandteilen zusammen: der Person, die das Verbrechen begangen hat (der Verbrecher), der Verbrechenssituation, dem Beschädigten oder dem angegriffenen Gegenstand und der Art der Straftatausführung.

Die kriminalistische Charakteristik von Straftaten hat eine wesentliche theoretische und praktische Bedeutung.

Unter dem Aspekt der kriminalistischen Theorie hebt die kriminalistische Charakteristik von Straftaten die Eigenschaften und die Wechselbeziehung des Hergangs der Straftatausführung sowohl der Gesetzmässigkeiten dieses Hergangs hervor.

Aus der praktischen Sicht der Verbrechensaufklärung kann die kriminalistische Straftatcharakteristik als ein glaubwürdiges Modell eingeschätzt und in der Tätigkeit des Ermittlers entsprechend als wirksvolle Orientierungsinformation, die den Spurentstehungsmechanismus, den Raum der Spurensuche sowohl die anderen bedeutenden Orientierungspunkte der Verbrechensermittlung angibt, ausgenutzt werden.